

látás. Történelemalatti világok megpillantására berendezett szem. A történelem tengerfenekének világa pedig egyforma ma és mindörökké, mert nem változik az ember. Ezért tudja Kós olyan közel hozni alakjait hozzánk, hogy úgy érezzük: életük lényegét mi is élhetnők. Véres kényszerűségek között könnyes jószág, — jónak lenni akarás és a gonoszok cselekvése. Mi más a mai ember élete is? Ezért árad a XVII. századbeli Kalotaszeg lelkéből a mai Kalotaszeg lelke. S még valamért. Az író szeme nemcsak történelemalatti régiókba lát, hanem *történelemfeletti* szférákba is. Ha a történelem monumentalitása és idealitása kissé megtépázva kerül ki ebből a könyvből, annál fenségesebben emelkedik ki egy másik idealitás és monumentalitás: a *természet*. Kis és nagy, egyformán törpe emberek életébe benéz a havas Kalotaszegre benéz a Vlegyásza. Kolozsvárra benéz a Gyalui Havasok hármas csúcsa. Összeroppanó fejedelmi trónok fölé emelik rendületlen koronájukat.

„Te meg fogsz halni. Ők meg állni fognak komor trachytba dermedt titoknak.“

Így írja Kós lelkirokona, Aprily Lajos. Ez a történelemfeletti világ a maga részvétlen fenségével mégis alakítja az ember életét. Ebből szívja magába az ember minden időben azt, ami benne legtöbb, legnagyobb, legnemesebb. Ez a történelemfeletti, időfeletti, örök nagyság itatja át a maga teljességében Kós könyvét is: *Kalotaszeg lelkét*.

Reményik Sándor.

Művészeti szemle.

A „Kéve” művészegyesület ezidei kiállítása is igazolta ennek a csöndben munkálkodó, de mindig komoly törekvésű, magas szintre vágyó művészcsoporthoz életképességét. Ez a közel húszéves egyesülés sem kezdetben, sem azután nem akart egy élesen körülhatárolt, iskolás irány letéteményese gyanánt szerepelni, aratásába szívesen befogadta az újabb nemzedék érett kalászait, a múltban és ma is a derekas művészi nivó, a tehetség közöttük az egyéforrasztó kéveköto szalag. Ebben rejlik legfőbb erejük. Mostani, ti-

zenhatodik kiállításukon is együtt szerepelnek a régi törzstagok azokkal a fiatalokkal, kiknek congeniális művészete mint természetes, egészséges továbbfejlődés egészíti ki a közös gyökérről fakadt termést. A „Kéve” példázta legszerencsésében, mily szépen össze lehet egyeztetni a generációk örökös haladás felé lüktető munkásságát, ha a közös cél egyetlen: lélekkel, étellel szolgálni a művészetnek. A „Kéve” nem agitál, nem köti magát merev programokhoz, szabad utat enged az egyéni megnyilatkozásnak, divatoskodás, forrongás helyett a tehetőség halk, lassú, de biztos fejlesztését érzi kötelességének és így éri el, hogy minden évi termése valami jóleső harmónia virága, kalásza gyanánt gyönyörködtet el bennünket.

A Nemzeti Szalon termeiben a csoport tizenhét művésze szerepelt az ideai kiállításon.

Benkhard Ágoston meleg, közvetlen hangulatú tájképei e derék művészünkét már teljes kiforrottságában mutatják. A *Csöndes este* szép példája az alkonyi égvilágítás tökéletes visszaadásának. A *Nyári verőfény*, a *Nyárutó* meleg egységbe összefogott színakkordok. Benkhard most már elérkezett oda, hogy mondanivalóit fölünyesen biztos festői eszközökkel tudja közvetlen kifejezésig juttatni.

Barzó Endre fejlődő tehetségét *Tájkép* című vászna hangsúlyozza legbiztatóbb erővel.

Conrad Gyula ezúttal színes rajzokból küldött nagyobb gyűjteményt. Finom megfigyelésekre valló hajlam, bensőség jellemzik sok munkáját. De az ő igazi területe mégis csak a rézkarc. Itt sokkal velősebben tudja sommáznai mondanivalóit. Az *Öreg templom*, *Nehéz út*, *Kilátás a pécsi kálváriáról* bizonyítják legfeltűnőbben, hogy régi eszközével jut legharmónikusabb eredményekig.

Friml Géza *Uzsonnája* a kiállítás egyik legmagvasabb kalásza. Nemes, érett és gyöngéd színek uralkodnak ezen a nagy kedvvel és gondallal festett, teljesen megoldott képen.

Goebel-Paizs Jenő, ki nemrégiben Párizsban is feltűnést tudott kelteni egyéni művészetével, a „Kéve” fiatal erőinek legjavából való. Ő a legmodernebb ezen a tárlaton, de az ő egészséges modernsége a rokon

oltógally természetességével forr bele a csoport művészeti törekvéseinek anyagsejtjeibe. Önarcképe igazán meleg erejű munka, eléri a piktor megoldás tökéletességét és meg tudja szólaltatni a lelket is. Ugyanily értékes az *Ifjú művészek* gondos kompozíciója. Az *Alma-szüret* és *Rózsaszedők* akvarellben tartalmaznak nagyon érdekes színgondolatokat. Ezek a gazdag, beszédes színstrófák poémává forrnak e lapokon. Két nagyobb vízfestménye, a *Charentoni gát*, *Az élet szüretje* nem tesz ily harmónikus hatást, mert ezek átlépik az akvarell biztos skálájának határait.

Haranghy Jenő mintha újra forrongóbbá vált volna. Ez a fiatal művésznök szinte lázas nyugtalansággal kutat sok területen. Mintha sohasem akarna megállapodni. Szeretnők már higgadtabbnak, leszűrtebbnek látni célíg még teljesen el nem ért érdekes művészetét. Állatképein jut el most is legharmónikusabb eredményekig. A *Kivert bulldog*, *Kecskegidák*, *Jegesmedvék*, *Húzó lovak* mind gondos és lelkes megfigyelések összegezői. A *Szarkafiók* bravuros kis portré, mindent elmond erről a kedves kis tollas modellről, ami csak jellemző lehet rá. A *Nagy vadasi tó* az Alföld fiának benső vallomása. Rézkarcai közül nagy tudást revelál a *Dante*, *Szent este*. *Ősz az állatkertben* című olajfestménye harsány orgiába keveri az ősz pompázó levélszíneit a papagályok és kakaduk cifra köntösének rikoltó foltjaival. Szerencsés festőötlet, de nem oldotta meg eléggé Haranghy.

Károlyi Lajos önarcképe lélekkel telt vallomás, kiforrott munka. Olasz tájképének szordinált színei finom hangulatot keltenek. Lénárd Róbert krétarajzai nagyon szépek. A *Fondamenta Sta Maria Formosa* és *Chiesa dei Gesuiti*-vel Velence köveinek leglelkéig tud férközni.

Mihály Rudolf *Olasz utca* és *Via Fontebranda* című két kis festménye igazi poétamunka. E halovány viziókban meleg nosztalgia szólal meg, melyre teljes lélekkel kell rezonálnunk. Nagy Sándor egyetlen képével is felzsongatja bennünk művészetének tiszta líráját.

Muhits Sándor képei is derék alkotások. A nemrég elhunyt Remsey Zoltán érdekes, egyéni felfogású festményei a „Kévé” egy remény-

teljes kalászának utolsó termését nyújtják.

Szablyáné Lohway Ernesztin aprólékos gondnal kidolgozott arcképsorozatában nem egy akad, melyből az a lelkiismeretesen sommázó jellemzőkészség árad, mely erőteljesebb megnyilatkozásban Barabást és körét jellemezte. De túlnyomószámban kerültek oly művei is a falra, melyekről a színes fényképek merev, száraz, gépiesen konstatáló tulajdonságai jutottak ellenállhatatlanul eszünkbe.

A festők eredményeivel Reményi József az érme kis felületén versenyzett a plasztika eszközeivel. Ha sokadmagával állított volna is ki, akkor is a győztesek közé került volna vitrinjeinek nemes tartalmával. Ez a fiatal plakettista lelkes elmélyedéssel dolgozik. Bensőséges művészetének mindenható titkát ismeri és alkalmazza. Jobbnál jobb dolgokat teremtett érmei szűk és mégis oly sokatmondó, ékesen beszélő terecskéibe.

Takáts Sándor érme a legjobb ilyenmő magyar munkák sorába emelkedik. Egy kis pólyásbabát ábrázoló plakettje a maga gyöngéd, meleg bájjával úgy írta be emlékezetünkbe alkotójának nevét, mint akitől nagyon sokat várhat még a magyar éremművészet.

*

Aki végigsétál a Múcsarnok terméin és elgyönyörködik a megnyitó kiállítás hatalmas, gazdag anyagában, amely összefüggőleg a fejlődés történeti lépcsőfokain a múltból a máig erőleg tárja elének azt a pompás eredményt, melyet a magyar képzőművészet a legnehezebb probléma, az aktábrázolás terén elért: szinte el sem hinné, hogy ez a nagy gondal összehangolt kiállítás egy véletlenül felszínre került ötlet szerencsés eredménye.

Egy lelkes műbarát, Barta Károly úr száz angol font sterlinget ajánlott föl a Képzőművészeti Társulatnak oly célból, hogy ez összegből négy díj alakíttassék, amelyekkel a legkiválóbb magyar aktfestmények és akt-szobrok tüntetődők ki. További ötven angol fontot pedig arra szánt, hogy ebből a pályázó művek legalkalmasabbjai közgyűjtemények számára megvásároltassanak és elvállalta a legjobb tíz

szobormű gipszbe öntésének költéségeit is.

Ez a nemes áldozatkészség teremtette meg ezt a kiállítást, melyhez hasonlólt külföldön nem egyszer rendeztek már.

Debuisset pridem! Egy-egy ilyen kiállításnak oly nagy a tanító, reprezentáló ereje, oly széleskörű érdeklődést vált ki, hogy szinte csudáljuk, hogy ez az önmagát harsányan kínáló ötlet csak most jutott el nálunk a megvalósulásig. Az ilyen retrospektív tárlat a leggazdagabb tanulságokkal halmozza el a művészeket, nagy összefüggések fölismerését váltja ki a laikusból és imponáns módon mutatja be magyarnak és idegennek egyaránt a művészeti korszakok lehiggadt eredményeit.

Művészeknek, művészettörténészeknek, lelkes laikusnak egyaránt kivételes gyönyörűség az, mikor egyszerre állhat szembe ennyi beszédes tanulsággal. Száz múzeumi séta nem nyújt ily közvetlen, annyire felelhetetlen, reveláló benyomást. Látjuk az oly különböző epochák zsenijeit, amint tehetségük erejét kipróbálják ugyanazon problémán. Láthatjuk, mily felfogással, mily eszközökkel közelednek a legjobb megoldáshoz. A különböző korszakok erőfeszítései úgy hatnak most, mintha magában a művészet kohójában vehetnők szemügyre, mint érik, fejlődik, alakul a művész szemlése az eléje feszülő feladattal szemben. Mert éppen az akt-ábrázolás az az örök próbakő, amely a képzőművészt legnagyobb erő kifejtésre hajszolja.

Az akt hatalmas problémája szinte egyedüli témája az antik titánok nemes testarányokkal birkózó fantáziájának, ott égett a renaissance hőroszainak vesője hegyén, palettájuk kibontakozó színeiben, fülledt erővel izgatta a gáláns korszak eléggé még ki nem tisztult felfogását és tehetségük sommázására, végső kiaknázására kényszerítette a modern kor szétágazó formalítású festőit és szobrászait. A tájkép és a genre nagy térhódításának idején az akt, mint probléma, továbbra is az érdeklődés gyújtópontjában maradt. Hiszen az emberi test foglalja egybe a formai elemek leggazdagabb skáláját. A vonal itt komplikálódik legbeszédesebbé, ritmusával itt lehet a legnagyobb változatossá-

got teremteni, ez a kompozíció uralgó szólama. Az akt-ábrázolás ugyanolyan feladatok elé állítja a festőt s méginkább a szobrászt, mint valamely ördögös nehézségekkel zsúfolt bravurdarab a hegedüst. Proteusként fut a vonal előre, minden erejét össze kell szednie, hogy biztos hálóba fogja, hogy az alakot harmonikus hatású egyensúlypontra ragadhassa meg. Ez az a terület, amelyen minden hiba végzetesen megbosszulja magát, itt nem lehet leplezni, kitérni: hic Rhodus, hic salta!

A Műcsarnok pompás kiállítása azt igazolja, hogy a magyar művészet e kényes téren olyan műveket alkotott, melyek európai vonatkozásban is állják a versenyt. A XIX. század tisztességes eredményeire éppúgy vonatkozik ez a megállapítás, mint a ma magyar festészetére és szobrászatára. A múlt század utolsó negyedében túlnyomólag pikturánk, most pedig tán inkább nagy lendülettel előretörő szobrászatunk viszi el a pálmát az akt-ábrázolás nehéz terén.

A multa való visszapillantást főleg a nagyterem végzi el. Borsos József *Fürdő nők* című képe az, melyet kiinduló pontként lehet tekinteni szemlénk során. Ez a kompozíció s az egyalagos *Fürdő nő* már határozottan külön problémának tekinti a meztelen emberi test ábrázolását, noha még a tájképi elem is nevezetes szerepet játszik rajtuk.

Brocky Károly bátrabban kibontakozó tehetsége és technikai felkészültsége már sokkal tisztultabb felfogással közeledik a probléma megoldásához. A *Félakt, Amor és Psyche* már számottevő kísérletként tekinthető. Haán Antal *Léda*-ja is megfigyelésre érdemes útjelző. Zichy Mihály ragyogó rajzolókészsége hatalmas lendületet jelent a magyar akt-ábrázolás terén. A légi felfogású *Aurora*, a testvonalakait már biztos kompozícióra felhasználó *Hulló csillagok* s az *Enyelgő faunok* nevezetes állomások. Székely Bertalan klasszikus hatású *Forrása* az első művek egyike, melyben tudatos erővel villan fel az emberi test szépségkultusza. A *Léda*-alkotzatok, a *Japán nő* e korszakalott felfogás szép kiteljesülései. Benezur Gyula *Bacchánsnő*-nek rubensi aktja már a modernség je-

gyében jelentkezik. Innen már nem sok lépés kellett Szinyei-Merse mester akt-tanulmányáig.

A második terem már a teljesen modern felfogást tükrözi. Csak Tardos Kremer Viktor *Megzavart fürdése* hirdeti még a klasszikus hatást, a többi mű az újabb szín- és formálátás gyümölcse. Szüle Péter félaktja, Kövesdy Géza két balatoni tájba komponált, érdekes megvilágítású csoportja, Kövér Gyula *Tűkör előtt* című jó vászna, Strobentz Frigyes modelljei itt a legszámottevőbb munkák. Gulácsy Lajos bizarr, novellisztikus hatású képe is nagyon érdekes.

A harmadik teremben Csók István, Vaszary János és Ferenczy Károly jólismert, muzeális becsű képei dominálnak. Csók István *Magdolnája*, *Thamar-ja*, *Danae-ja* nem szorul sem dícséretre, sem magyarázatra. Vaszary itt kiállított művei e kiváló festőnk azon korszakát reprezentálják, melyet nagyon sokan legszerencsésebb termelési idejének tartanak máiglan is. Ferenczy Károly fekete- és vörösbársonyba simuló két remek aktja a magyar művészettörténet egy lezárt, értékes korának eredményeit hirdeti. Iványi-Grünwald Béla *József és Putifárné* kompozíciója a művészszerencsés epochájából való. B.Hatvani Ferenc ingresque hatású, biztos, de keményrajzú aktjai is itt láthatók.

Az e teremben elhelyezett szoborművek közül közismert: Pásztor János szép *Primaverája*, Szentgyörgyi István klasszicizáló *Mécses-e* és Kisfaludi Strobl Zsigmond *Fürdő után* című sikerült alkotása.

A negyedik terem teljesen a szobrászok dús eredményeit hirdeti. Hiszen az akt-ábrázolás mégis, legelső sorban a plasztika legbensőbb, legszebb területe, legősibb témája. Az emberi test gazdag formalehetőségeit bronzban, márványban és kőben lehet legmarkánsabban újra-teremtteni. A térbe plasztikusan kilépő emberalak vonalritmusa kimeríthetetlen skálákat kínál, az egyensúly problémája örök változatoságú feladatokat nyújt az anyaggal küzdő szobrásznak. Legtöbbet a plasztikus művész mondhat az emberi test ábrázolásával. És a magyar művészek ugyancsak ékesen beszélnek bronzban, márványban egyaránt.

Pásztor János *Cleopatrájá*-val e

teremben is azonnal megállít. Űde alkotás Horváth Géza *Fiatalság*-a. Medgyessy Ferenc robusztus erőt kifejező lovas aktjával és a *Gondolkodó* finom figurájával tűnik ki. Gách István egy szép elgondolású női aktjával köt le. Lux Elek elegáns mintázott meg egy kis félsülködő alakot. Damkó József, Szódy Szilárd, Bory Jenő, Sámuel Kornél, Gárdos Aladár művészetét jó munkáik képviselik.

Az ötödik teremben Lányi Dezső kollekcója kelt figyelmet. E gyűjtemény legjobb darabja a *Zsákhorod*. Pompásan mutatja az izmok játékát. A *Tavaszi és Kódobó* is számottevő munkája a művészeknek.

Kár, hogy néhány neves szobrászunk, kiknek e körbe eső jeles alkotásait mindannyian számontartjuk, elmaradt a kiállítástól. Ily retrospektív tárlatokon igazán sajnálatosan hat, ha bármily okból hézagok szakítják meg a teljes áttekin-tést.

A hatodik teremben az ősszel elhunyt Korb Erzsébet négy pompás munkája bizonyítja, mily pótolhatatlan veszteség érte képzőművésztünk e ragyogó tehetségű, fiatal festőnőnk fájó, korai halálával. A *Kinyilatkoztatás*, a *Május*, *Az ígért földje*, az *Áhitat* egy istenáldotta talantum érett, meghatóan szép megnyilatkozásai. Ezek a képek a nagy festői kultúra mellett valami áhitatos elmélyedést árasztanak. Látszik, hogy alkotójuk élménynek tekintett rajtuk minden esetvonást. Minden tudását, minden apró benyomását át-meg át-szűrte a maga lelken és mélységes elgondolkozását reszkető, anyás szeretettel cirógatta bele a szívében termelt képek vonalaiba, gyöngéd, egyéni színeibe. Ha ennyi lélek nem sugározna a képeiből, akkor először tán a bravuros kompozíciót emelnék ki rajtuk, de így egyképen gyönyörködünk megragadó hangulatukban, mesterségi tökéletességükben és spiritualis gazdagságukban.

Patkó Károly *Szüreti pihenő* című képe e terem egyik legszebb ékesége. Ép, teli formákba gyűltek itt az érzett, zamatos színek, erő feszül az alakokban, mozgások kedves vonaljátéka lenyűgöz bennünket.

Szőnyi István *Hegytetőn és Pihenő*

elnevezésű nagy vásznain teljesen újszerű sárga káprázatot teremt a kék-vibrálású háttérbe állított alakoknak. Ezek a képek ismét egy érdekes, új állomáson mutatják ezt a kivételes tehetségű, nagyráhivatott fiatal piktorunkat.

A hetedik teremben Csók István egy pompás vázлата látható az Atelier sarok-hoz. Bravuros megoldása ez egy nehéz rövidülési feladatnak. Szüle Péter *A levél* című képe a művész egyik szerencsés, finom alkotása. Vaszary egy ülő női akttal itt is felcsillantja nagy kvalitásait.

A nyolcadik teremben ismét a régebbi korok mestereinek maradandó értékei között találjuk magunkat. Lotz Károly ragad itt el leginkább decens, nemes felfogású, finom színezésű képeivel. A korán elhalt Hegedüs Lászlónak is idekerült egy jó alkotása.

A kilencedik terem Lotz Károly ma már klasszikus értéket képviselő, emelkedett művészetét egész kollekciónban tárja elénk.

A többi termék gazdag anyagából kiemelhetjük még Istókovics Kálmán, Páldy Zoltán, Lengyel-Reinfuss Ede, Limkóvics Jenő, Miháلتz Pál munkáit.

A tizenegyedik teremben a vízfestmények, vázlatok, rézkarcok láthatók. Kár, hogy az olajfestményanyag túlhalmozódása miatt ezeknek az intim műhelytanulmányoknak aránylag nagyon kevés hely jutott. Zichy Mihály, Benczur, Lotz, Székely Bertalan, Szinyei-Merse, Vaszary, Ferenczy így is érdekes jegyzetekkel vannak képviselve. Akárhány akad e friss benyomásokat megrögzítő rajzoeskák között,

mely beszédesebb hatású sok nagy vászonnál.

Ez a hatalmas kiállítás (közel ötszáz műtárgy szerepel a Műcsarnokban) ékesen bizonyítja, hogy a magyar képzőművészek mily magas színvonalat értek el már a multban is az akt-ábrázolás terén s mily emelkedett szinten áll mai művésztünk ily termése is.

E kiállítás megvalósítói és rendezői nagy szolgálatot tettek a magyar művészetnek, nagy tanulságokat tártak közönségünk elé. A finom érzékkel keresztülvézetett kiválogatás egyetlen olyan műnek sem nyitott ajtót, mellyel szemben pillanatra is fölmerülhetne az az aggodalom, hogy csak a nuditás kedvéért készült. E sok kép és szobor kizárólag súlyos művészi problémaként tekinti a meztelen embert, az emelkedett művészi felfogás mind-egyikről leolvasható. A főváros műszerető közönsége viszont oly fejlett ízlésű már, hogy e sokak szemében még tán ma is kényes téma megítélésénél elegendő esztétikai műveltséget vehet latba.

A tárlat körütekintő, gondos rendezéséért a művészet hívei Petrovics Eleknek, Lyka Károlynak, Majovszky Pálnak és Strobl Alajosnak tartoznak legtöbb hálával.

Fáradhatatlanul munkálkodtak azon, hogy e reprezentatív tárlat minél teljesebb és hívebb képét nyújthassa a magyar akt-ábrázoló művészetnek.

A kiállítás nagy sikere azt a reményt kelti bennünk, hogy — talán nem is nagyon sokára — hasonló retrospektív tárlat keretében a magyar táj- és arcképfestészet fejlődéstörténetét is bemutatathatja a Műcsarnok.

Mariay Ödön.